

»Sancte Trinitatis söndag nu var».

Den diskussion jag haft att föra med professor Gottfrid Carlsson om Kalmarunionen har gällt frågan, om det i Kalmar 1397 slöts ett »evigvarande», statsrättsligt bindande unionsavtal.

Professor Carlsson förmenar i sin skrift: »Kalmarunionen. Till frågan om rättsgiltigheten av 1397 års unionsavtal» (Sv. Hist. Tidskr. 1930, s. 405 ff.), att detta varit fallet. I min skrift: »1397 års unionsbrev och dess rättsgiltighet» (Scandia IV, 115 ff.), underkastade jag denna professor Carlssons uppfattning en granskning och hävdade en alltigenom motsatt ståndpunkt. Jag sökte därvid klarlägga på engång unionsbrevets diplomatariska karaktär och beskaffenheten av de »samtida vittnesbörd», på vilka den motsatta uppfattningen vilade. Professor Carlsson har svarat med en ny skrift: »1397 års mötesbeslut om Nordens evärdliga förening» (Hist. tidskr. 1931, s. 205 ff.). Polemiken gäller här inte längre unionsavtalet och dess rättsgiltighet. Skriften går utanför det väsentliga i den stridiga frågan.

Endast ett spörsmål av någon betydelse för kändedomen om Kalmarmötet 1397 beröres i professor Carlssons sista skrift. Spörsmålet gäller två ord i unionsbrevet. Orden är orden: »nu var», i brevets narratio, sedda i deras förbindelse med dagsbeteckningen: »sancte Trinitatis söndag».

För att underlätta diskussionen i denna punkt återger jag brevet i transsumt och avtrycker jämnsides, likaledes i transsumt, motsvarande delar av det andra dokument, som framgick ur Kalmarmötet 1397, kröningsdokumentet den 13 juli.

Unionsbrevet.

[*Publikatio*:] Scal thet witerlict waræ, at [*narratio*:] efter thet at war koning Erik til en ræt herræ oc koning taken, walder oc wnfongen ouer alle thisse thry riken, sidhen wpa sancte Trinitatis söndach nw war j nafn fadhers oc søns oc then helghe andz hær j Kalmarn krunether oc j koningxlich stol set-

Kröningsdokumentet.

[*Publikatio*:] Wy Jacop etc. kennes thet openbarlicæ, at [*narratio*:] efter thet at konung Eric hafue warit wnfongen oc taken til thisse thry koningxrikis rætæ herræ oc koning, [*dispositio*:] tha hafue wi nw hær j Kalmarn wpa sancte Trinitatis söndach, som nw nest war, nær warit oc fulbordhet koning

ter ouer thisse thry koningxrike, [*dispositio*.:] tha war her j for:de tymma oc stadh en stadhelich oc wbyrdelich forbinding met en ræt endrecht alle rikesens radhgeuere oc men fulbordhet j thenne modæ, som her efter følger. Først at nw scule etc. [*Korroboratio*.:] Til mere beuaring alle thisse forscrefne stykke etc. [*Datering*.:] Scriptum Kalmarn anno Domini m^occc^oxc^o septimo die beate Margarete virginis etc.

Eric's krunilse, tha han krunith warth j nafn faders oc søns oc then helghe andz at wæra een krunith koning ouer thisse thry koningxrike. Nw mæthæn Gudh etc. [*Korroboratio*.:] At allæ thisse forscrifne stykke etc. [*Datering*.:] Som screfuet ær j Kalmarn efter wor Herres fødhelse thusende thry hundrith halffemtæsinstyugho wpa thet sywndæ aar then fredach efter sanctæ Knutz dach, som koning war oc martir.

Unionsbrevets nuvarande korroboratio har från början haft en väsentligen annan avfattning än den nu har. Det följer som korrelat härav, att den nuvarande dateringen, som skrivits i obruten följd efter korroboratio, inte kan vara ursprunglig på den plats där den står. Under sådana omständigheter uppkastade jag i min skrift: »Unionsmötet i Kalmar 1397» (Scandia III, 210), spørsmålet, huruvida denna datering, S:t Margaretas dag, den 20 juli, överhuvud var den ursprungliga. Jag gjorde gällande, att uttalandet i dispositio om att unionsöverenskommelsen var fullbordad, oförtydbart måste betyda: urkundsmässigt skriftfästad — självfallet den enda bindande formen för en statsrättslig överenskommelse i slutet av 1300-talet. Denna fullbordan har enligt unionsbrevet egt rum S:t Trinitatis söndag, den 17 juni, samma dag konung Erik kröntes. Jag gjorde vidare gällande, att unionsbrevet, sedan det färdigställts, från början haft till uppgift att för rikenas rådgivares och mäns del utgöra just den urkundsmässiga skriftfästelsen — ett förhållande som näppeligen lärer kunna förnekas. Efter dessa premisser låg konklusionen klar: brevets ursprungliga datering måste sammanfalla med dateringen i dispositio, med andra ord också den vara S:t Trinitatis söndag.

Gentemot denna bevisföring har professor Carlsson i sin avhandling: »Kalmarunionen» (477) anfört, att kröningen i unionsbrevets narratio omtalas ha egt rum »uppå sancte Trinitatis söndag nu var». Hade det verkligen, upplyser han, varit så, att unionsbrevet koncipierats före kröningen för att i pergamentsbrevets form utfärdas denna dag, den 17 juni, kunde man omöjligt ha skrivit »uppå sancte Trinitatis söndag nu var». Formuleringen pekar enligt honom med självklar nödvändighet hän på en dagsbeteckning i brevets slut, som legat efter trefaldighetssöndagen, då konung Erik kröntes, och på att brevets ursprungliga datering alltså inte kan vara den 17 juni.

Denna professor Carlssons argumentering, som inte var

oförutsedd, var lätt att tillbakavisa. Den förbisåg helt den diplomatariska utgångspunkten, unionsbrevets art, och därmed det grundläggande momentet; den innebar en tolkning, som kastade varje hänsyn till kontexten över bord. De i brevets dispositio förekommande orden: »i förenämnda timma och stad» kom därmed att helt sväva i luften och professor Carlsson måste också erkänna, att det överstege hans kunskapsmöjligheter att besvara, hur orden rätteligen borde uppfattas. Från de givna utgångspunkterna hävdade jag gentemot honom i »1397 års unionsbrev och dess rättsgiltighet» (136), att orden »nu var» inte var att föra till »sancte Trinitatis söndag». Subjektet måste här vara konung Erik och orden »nu var» läsas samman med participierna »krönter» och »i konungslig stol sätter». Att detta språkligt inte skulle vara lika berättigat, torde inte med skäl kunna styrkas. Brevets diplomatariskt bevisförda ursprungliga datum: S:t Trinitatis söndag, den 17 juni, stod fortfarande orubbat.

På denna punkt låg spørsmålet om »nu var» före professor Carlssons sista skrift. I denna (212) utbygger han nu sin argumentering genom en jämförelse mellan unionsbrevet och kröningsdokumentet. Tidsbestämningen S:t Trinitatis söndag för konung Eriks kröning återfinnes i båda diplomerna; kröningsdokumentet, utvecklar han, röjer sig i det stilistiska tydligt vara redigerat av samma person (eller personer) som unionsbrevet. Då, fortsätter han, även kröningsdokumentet låter orden »uppå sancte Trinitatis söndag» följas av en relativsats med temporalt innehåll: »som nu näst var», kan ej ens skuggan av ett tvivel råda därom, att unionsbrevets »nu var» måste uppfattas på sätt som han föreslagit.

Professor Carlssons tidigare argumentering har inte visat sig hållbar. Är denna utbyggnad på argumenteringen hållbarare?

Det torde stå fast, att unionsbrevet tjänat som förlaga för kröningsdokumentet. Jag har tidigare framhållit detta. Men därav, att »uppå sancte Trinitatis söndag nu var» i unionsbrevet lokalt svarar till »uppå sancte Trinitatis söndag, som nu näst var», i kröningsdokumentet, kan naturligtvis inte utan vidare slutas, att »nu var» på det förra stället har samma betydelse som uttrycket »som nu näst var» på det senare. Tvärtom är detta uteslutet. Den diplomatariska bevisföringen har tillfullo gottgjort detta.

Man behöver emellertid inte stanna härvid. Vi ställer frågan: har professor Carlsson överhuvud i sin jämförelse mellan de båda diplomerna lyckats träffa det rätta?

Det heter i unionsbrevet om konung Erik, att denne »uppå sancte Trinitatis söndag *nu* var i namn faders och sons och den helge andes *här i Kalmar* krönter». I kröningsdokumentet om utfärdarna, att de »*nu här i Kalmar* uppå sancte Trinitatis söndag, som *nu* näst var, när varit och fullbordat konung Eriks kröning, då han krönt vart i namn faders och sons och den helge andes.» Professor Carlsson fattar »*nu var*» och »*som nu näst var*» såsom korresponderande. Orden är inte de korresponderande. Vad som korresponderar är »*nu här i Kalmar*» och »*nu här i Kalmar*». Uttrycket »*som nu näst var*» är ett självständigt tillägg vid kröningsdokumentets koncipierande. Kanslisten, som skrev det senare dokumentet på förlaga av unionsbrevet, har fattat »*nu var*» i det senare alldeles som det blivit fattat av mig. Han har därmed kommit att lägga slutstenen i min bevisföring.

Det argument, som professor Carlsson trott sig kunna hemta ur kröningsdokumentet för sin uppfattning av unionsbrevets ursprungliga datum, är så litet ett argument för denna, att det tvärtom definitivt avlivar densamma.

Lauritz Weibull.
